

Юган Н.Л.

доктор філологічних наук, доцент

доцент підготовчого відділення для навчання іноземних громадян

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В КУРСІ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Анотація. У статті розглядаються методичні аспекти використання в практиці навчання російської мови як іноземної дидактичного потенціалу біографії та творчої спадщини В. Даля в цілях формування лінгвокультурологічної та професійної комунікативної компетенції майбутніх лікарів, виховання професійних моральних якостей та інтересу до вивчення російської мови і культури.

Ключові слова: російська мова як іноземна (РМІ), паремія, професійно-орієнтоване навчання, лінгвокультурологія.

Abstract. The article considers methodological aspects of the practice of teaching Russian as a foreign language didactic potential of biography and creative heritage V. Dahl for the purposes of forming linguo-cultural and professional communicative competence of future physicians, professional education of moral qualities and interest in the Russian language and culture.

Key words: Russian as Foreign Language (RFL), paremia, professionally oriented education, Cultural Studies in Foreign Language Education.

Постановка проблеми. Поєднання лінгвокультурологічного та професійно-орієнтованого підходів до викладання російської мови іноземним студентам-медикам є актуальним, але недостатньо розробленим аспектом методики РМІ, яка вимагає подальшого детального дослідження.

Аксіологічна спрямованість лінгвокультурології та унікальна специфіка лікарської професійної діяльності, об'єктом якої є життя і здоров'я людини, визначають необхідність паралельного формування лінгвокультурологічної та професійної комунікативної компетенції майбутніх медиків, оскільки тільки в цьому випадку можливе вирішення таких важливих виховних завдань, як залучення особистості студента до цінностей світової, російської та національної культур, передача новому поколінню медиків етичного професійного кодексу лікаря [8, с. 32].

Аналіз останніх джерел та публікацій. Методичні положення професійної спрямованості навчання іноземній мові були розроблені О. Роциною, М. Ляховицькою, В. Сквозніковою, Р. Богданкіною [9; 7; 10]. Професійно-орієнтоване навчання іноземних мов стає все більш затребуваним на сучасному ринку освітніх послуг. З'являються навчальні посібники з російської мови для іноземних студентів різних спеціальностей, наукові дослідження, присвячені окремим аспектам методики навчання РМІ з урахуванням професійної спрямованості. Л. Алексєєвою [1] розглядаються проблеми оптимізації процесу професійно-орієнтованого навчання іноземних мов, пропонуються критерії відбору й організації навчального матеріалу, моделі процесу навчання іншомовного професійно-орієнтованого спілкування, актуальні й для методики навчання РМІ студентів-медиків.

Активно публікуються та успішно застосовуються на практиці підручники та навчальні посібники з РМІ для студентів медичних вишів (В. Д'якова [5], Л. Лук'янова [6]). Відмінною рисою цих книг є розгляд їх авторами й укладачами питань вивчення медичної термінології, синтаксису наукового стилю мовлення, формування навичок ведення медичної документації та побудови усної комунікації іноземним студентом та ординатором з пацієнтом в рамках ситуацій медичної навчальної практики. Однак авторами не використовується великий виховний та лінгвокультурологічний потенціал російського пареміологічного корпусу та фразеологічного фонду російської мови, що активно застосовується у практиці навчання іноземних студентів-філологів.

Витоки сучасного лінгвокраїнознавства та лінгвокультурологічного викладання іноземної мови для фахівців-нефілологів знаходимо в дослідженнях Є. Верещагіна та В. Костомарова [3, с. 37]. Досягнення лінгвокультурологічних шкіл Ю. Степанова, Н. Арутюнова, В. Телія, В. Воробйова, В. Шаклеїн можуть бути застосовані для підвищення ефективності навчання російській мові іноземних студентів-медиків.

Посібники з російської мови для цих студентів в переважній більшості орієнтовані на вивчення термінологічної лексики з певної спеціальності (анатомія, пропедевтика внутрішніх хвороб), на ознайомлення з синтаксичними конструкціями наукового стилю мовлення. При цьому величезний лінгводидактичний потенціал російських прислів'їв залишається незатребуваним, студенти позбавляються можливості вивчити уявлення російської традиційної культури про здоров'я, хвороби, харчування, лікарські засоби медицини, які зафіксовано пареміологічним корпусом російської мови.

Недостатньо розроблені в сучасній методиці РМІ теорія та практика здійснення координації лінгвокультурологічної та професійно-мовної підготовки майбутніх лікарів, питання навчання студентів медичних вишів різновидам мовної діяльності з урахуванням професійної спрямованості, практично відсутні роботи, присвячені особливостям використання паремій на практичних заняттях РМІ з вивчення спеціальних тем для розвитку мови, під час аудиторної роботи зі спеціальними текстами, в організації позааудиторної діяльності для розвитку особистісно-професійних якостей студентів.

Метою статті є аналіз практики використання в навчанні РМІ лінгводидактичного потенціалу російських паремій та виховного значення біографії й особистості В. Даля у формуванні професійно-мовної компетентності й здатності до міжкультурної комунікації російською мовою іноземних студентів медичного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна спрямованість навчання російській мові іноземних медиків заснована на принципі професійної спрямованості навчального матеріалу, що обумовлює необхідність включення в зміст практичних занять спеціальних текстів, тем для розвитку мови та словників-мінімумів за фахом.

Важливим виховним завданням викладача РМІ в медичному виші є виховання моральності студента, якому в майбутньому належить отримати високе

звання лікаря, долучити молодих людей до цінностей професійної етики медика, дати уявлення про благородство їхньої майбутньої спеціальності, на прикладах життя видатних подвижників медицини показати високі зразки служіння науці та медицині. У рішенні даного завдання викладачеві допомагають тексти-описи, що містять відомості про історію медичних відкриттів, приклади подвигів медиків у важкі для Батьківщини часи, біографії видатних людей, життя та діяльність яких були пов'язані зі служінням хворій людині.

Включення в текстотеку біографій лікарів, які зробили значний внесок у розвиток російської літератури й культури, життєпису В. Даля має велике лінгводидактичне та виховне значення. Вивчення життя В. Даля збагачує студента знаннями з історії розвитку медицини в Росії, дає можливість викладачеві познайомити аудиторію з важливими професійними термінами, організувати дискусію про вибір професії медика.

Вивчення на занятті РМІ етнографічної, лексикографічної та письменницької спадщини В. Даля допомагає збагатити культурологічні знання студентів та підвищити їхню мотивацію до вивчення російської мови.

Іноземець, який отримує медичну освіту російською мовою, починає знайомство зі спадщиною та особистістю В. Даля в першому семестрі в рамках великої програмної теми «Відомі діячі медицини». Під час практичного заняття студенти отримують можливість попрацювати зі словником та збіркою, створеними великим російським лексикографом: самостійно знаходять у «Толковом словаре живого великорусского языка» значення слів «хвороба», «лікар», «лікарня», прислів'я про медицину; у «Пословицах русского народа» [4] знаходять паремії про лікарів, медицину та лікування, що формулює тему заняття та допомагає майбутнім лікарям зрозуміти особливу гуманістичну сутність майбутньої професії, значущість моральних норм для своєї професійної діяльності.

Як домашнє читання нами використовується скорочений та адаптований текст про В. Даля В. Бахтіна [2, с. 150–152]. Виконання домашнього завдання контролюється аудиторним читанням, вправами та обговоренням тексту з подальшим написанням твору про життя та діяльність Даля як самостійної роботи.

Підвищити інтерес до текстів цієї спрямованості та мотивацію студентів до вивчення російської мови допомагають прислів'я, які ілюструють уявлення про лікарів, медичну діяльність, взаємовідносини лікаря та пацієнта в народній духовній культурі.

Величезний дидактичний потенціал паремій сприяє реалізації цілей морально-етичного виховання професійної етики лікаря на заняттях РМІ, оскільки в пареміологічних висловлюваннях розкривається соціальний зміст моральних норм, знаходять відображення найважливіші етичні категорії та все різноманіття моральних відносин.

У практиці викладання РМІ студентам-медикам нами використовується кілька тематичних груп прислів'їв, присвячених медицині та лікарям, виділяються в цих семантичних групах приватні підгрупи паремій, які розкривають сутність

конкретних норм професійної етики лікаря. Для досягнення цієї мети застосовувались методи семантичного аналізу та опису семантики паремій.

Ми виокремили підгрупи паремій, які розкривають специфіку окремих професійних рис характеру лікаря.

Одна з найбільш численних груп паремій присвячена такій необхідній для лікаря загальнонародській якості, як доброта, милосердя до пацієнтів. У прислів'ях знаходить відображення вимога милосердного та поблажливого ставлення до пацієнта: «больной что ребёнок», «больному да дорожному закон не писан», «не больной привередлив, а боль».

У збірці паремій В. Даля «Пословицы русского народа» кількістю відрізняється група прислів'їв, що дають негативну оцінку самолікуванню та зверненню до шарлатанів, які надають медичну допомогу, не володіючи необхідними для цього знаннями та вміннями: «самого себя лечит — только портит», «лечит, да в могилу мечет», «кого схоронили, того и вылечили».

Особливе неприйняття й засудження в дзеркалі прислів'їв знаходить користолюбство медиків, для яких особисте збагачення важливіше життя та здоров'я людей, що довірилися їм: «лекарь свой карман лечит», «аптекаам предаться — деньгами не жаться», «чистый счёт аптекарский — тёмные ночи осенние». При цьому прислів'я зафіксували вдячне та шанобливе ставлення до милосердного й грамотного лікаря, визнання труднощів його роботи: «здоровому врач не надобен», «боль врача ищет», «тяжело болеть, тяжелее того над болью сидеть». Про розуміння важливості професіоналізму лікаря та його відповідальності за життя інших людей, про величезні складності його праці говорить прислів'я: «Человек — не скотина: испортит недолго». Таку важливу професійну рису характеру, як мужність, підкреслює прислів'я: «кто не боится холеры, того она боится».

Велике значення прислів'я мають для історії медицини, оскільки паремії, як узагальнення досвіду багатьох поколінь, доносять до нас уявлення про медиків та медицину. Але вони втратили свою актуальність у наші дні. У прислів'ях згадуються способи лікування та медичні процедури, не вживані в сучасній лікарській практиці: «горшок на живот — всё заживёт». Поряд зі зниклими способами лікування прислів'я згадують методи народної медицини, які не втратили своєї актуальності й в наші дні. Наприклад, прислів'я розповідають про позитивний вплив на здоров'я традиційної російської лазні: «баня — мать вторая», «кости распаришь, всё тело направишь».

Про початковий період розвитку фармакології, коли лікарські засоби ще не були досконалі, розповідають прислів'я: «аптека и лечит, так калечит», «и хорошая аптека убавит века», «аптека улечит на полвека». Однак, навіть в далекі часи початку становлення наукової медицини та фармакології в народній свідомості було закладення уявлення про прийняття в разі захворювання лікарських засобів: «противное зелье лучше болезни». Про віру в наявність у коморах природи ліків проти кожної хвороби говорять прислів'я: «на всякую болесьть зелье вырастает», «на всякую шаль выросло по лозе, на всякую болезнь по зелью». Про застосування в фармакології минулого ліків, виготовлених з

рослинної сировини, говорить прислів'я: «и собака знает, что травой лечатся». Оптимізмом та щирою довірою до медицини пройнято прислів'я »криме смерти от всего вылечишься». Довіра до захисних сил організму ілюструє паремія: «брюхо больного умнее лекарской головы».

На першому курсі з російською мовою навчання в рамках теми спілкування «Рекомендації людині, яка має шкідливі звички» студенти вчать важливої складової майбутньої професійної діяльності: проведенню роз'яснювальної роботи серед населення з пропаганди здорового способу життя та шкоди вживання алкоголю та тютюнопаління. Паремії, узагальнювальні уявлення народу про важливість здоров'я, правилах суспільної та індивідуальної санітарії й гігієни, вплив харчування на стан організму, можуть надати значну допомогу лікарю при впровадженні в повсякденний побут людей та суспільну свідомість уявлень та знань про методи збереження й зміцнення здоров'я. Цьому сприяють характерні для прислів'їв афористичність та повчальність.

Використання на заняттях російських прислів'їв допомагає студенту не тільки активізувати термінологічну лексику з теми залежностей та їхніх наслідків для організму людини, а й формує у молодих людей неприйняття пияцтва, переконаність у необхідності повсюдної боротьби з ним.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз практики вивчення особистості та творчої спадщини В. Даля в курсі РМІ ілюструє ефективність паралельної реалізації лінгвокультурологічного та професійно-орієнтованого підходів до навчання іноземних студентів в медичному виші, дозволяє підвищити інтенсивність навчального процесу та виховання професійно-значущих моральних якостей майбутніх лікарів за допомогою дидактичного потенціалу прислів'їв збірки В. Даля, що відображають народні уявлення про лікарський борг, гуманістичну сутність медицини та моральність як невід'ємні професійні риси лікаря, а також містять відомості про історію розвитку та становлення медичних знань.

Література

1. Алексеева Л.Е. Методика обучения профессионально-ориентированному иностранному языку. Курс лекций: методич. пособ. / Л.Е. Алексеева. — СПб.: Филол. фак-т СПбГУ, 2007. — 136 с.
2. Бахтин В.С. От былины до считалки: Рассказы о фольклоре / В.С. Бахтин. — Л., 1998. — С. 150–152.
3. Верещагин Е.М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. — Изд. 4-е, переработ. и доп. / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. — М.: Рус. яз., 1990. — 246 с.
4. Даль В.И. Пословицы русского народа: сб.: в 2 т. / В. И. Даль. — М.: Худож. лит., 1984.
5. Дьякова В.Н. Диалог врача с больным. Пособ. по развитию речи иностранных студентов-медиков. — 2-е изд., испр. и доп. / В.Н. Дьякова. — СПб.: «Златоуст», 2002. — 232 с.

6. Лукьянова Л.В. Русский язык для иностранных студентов-медиков / Л.В. Лукьянова. — СПб.: «Златоуст», 2009. — 120 с.
7. Ляховицкий М.В. Методика преподавания иностранных языков / М.В. Ляховицкий. — М.: Высш. шк., 1981. — 160 с.
8. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование: готовим к диалогу культур: пособ. / Е.И. Пассов. — Мн.: Лексис, 2003. — 184 с.
9. Рощина Е.В. Функции иностранного языка как учебного предмета в системе обучения в университете / Е.В. Рощина // Иностранные языки на специальных факультетах: межвуз. сб. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. — С. 3–6.
10. Сквозникова В.А. Страноведческий комментарий как одна из форм реализации межпредметных связей / В.А. Сквозникова, Р.Н. Богданкина // Иностранные языки в высшей школе. — 2010. — Вып. 13. — С. 133–116.